

18. Черничко С. Зв'язок мови та ідентичності у закарпатській угорській спільноті [Nyelv és azonosság tudat összefüggései a kárpátaljai magyar közösségben] / Степан Черничко // Цінності, простори у світлі дослідження угорців світу / за ред. Чілли Фединець. – Будапешт : Академія наук Угорщини, Рада з питань закордонної науковості, 2008. – С. 153–170.
19. Черничко С. Українська політика навчання – засіб мовної асиміляції [Az ukrajnai oktatáspolitikai a nyelvi asszimiláció szolgálatában.] / Степан Черничко // Наш вік. – 2009. – Лютий. – С. 33–40.
20. Черничко С. Зв'язок мови, науки, ідентичності в Україні [Nyelv, oktatás és azonosság tudat összefüggései Ukrajnában] / Степан Черничко // Мова, ідентичність та навчання рідній мові у 21 столітті / за ред. Золтана Кормочі, Аніти Марку. – Ужгород : PoliPrint, 2009. – С. 26–33.
21. Черничко С. Чи навчимося ми по-українськи? Угорці Закарпаття та українська мова [Megtanulunk-e ukránul? A kárpátaljai magyarok és az ukrán nyelv] / Степан Черничко. – Ужгород : PoliPrint, 2012.
22. Шира М. Плюси та мінуси зміни мови навчання (або вплив запроваджених у політиці навчання змін у аспекті спілкування закарпатської угорської спільноти) [Érvek és ellenérvek az iskolai tannyelv-választásban (avagy az oktatáspolitikai változások hatása a kárpátaljai magyar közösségre irányított beszélgetések alapján)] / Магдолна Шира // Прикордонні ситуації III. самовизначальне дослідження: мовна особистість традицій / за ред. Іштвана Фабрі, Емевки Кетел. – Будапешт, 2010. – С. 161–186.
23. Шира М. Про можливий вплив політики навчання. [Az oktatáspolitikai lehetséges hatásairól.] / Магдолна Шира // Együtt. – 2010. – V. 2. – С. 85–91.

Стаття надійшла 19.09.2015 року

УДК 811.161.2'367.624

**Галина Гримашевич
(Житомир, Україна)**

ОЗНАЧАЛЬНІ ПРИСЛІВНИКИ ЯК СКЛАДОВА ІДІОСТИЛЮ М. ДОЧИНЦЯ (на матеріалі роману «ВІЧНИК»)

У статті проаналізовано функціонування означальних прислівників, зафіксованих у романі М. Дочинця «Вічник», як складову ідіостилю письменника; охарактеризовано їхню семантику та використання зазначених адвербіативів письменником у мові художнього твору з певною стилістичною метою.

Ключові слова: прислівник, адвербіативи, означальні прислівники, ідіостиль, стилістична роль.

Гримашевич Г. Атрибутивные наречия как составляющая идиостилия М. Дочинца (на материале романа «Вечник»).

В статье анализируется функционирование атрибутивных наречий, зафиксированных в романе М. Дочинца «Вечник», как составляющую идиостилия писателя; охарактеризована их семантика и использование писателем указанных адвербиативов в языке художественного произведения с определенной стилистической целью.

Ключевые слова: наречие, адвербиативы, атрибутивные наречия, идиостиль, стилистическая роль.

Hrymashevych G. Attributive adverbs as a component of M. Dochyntsa idiosyle (on the material of the novel «Vechnyk»).

The article analyses the functioning of adverbs recorded in the novel by M. Dochyntsyia «Vichnyk» as the components of writer's idiosyle. It has been characterized the semantics and writer's usage of these adverbialtyves in fiction with a certain stylistic purpose.

Keywords: *adverb, adverbialtyves, identification adverbs idiosyle, stylistic role.*

Упродовж останніх років в українському мовознавстві активізувалися різноаспектні дослідження ідіостилю письменників (праці І. Бабій, С. Бирик, Л. Бойченко, Н. Дужих, Г. Губаревої, В. Дроздовського, С. Єрмоленко, І. Мариненко, Л. Мініч, А. Мойсієнка, О. Переломової, Т. Саяпіної, Н. Сологуб, Л. Ставицької та ін.), оскільки ідіостиль письменника – це реалізація авторської моделі світу в мовних знаках національної культури, бо в процесі мовотворчості письменник витворює свій неповторний мовний світ відповідно до свого світосприймання, власної психології мовотворчості [7, с. 281–282].

Ідіостиль письменника формується мовними засобами, передовсім словами різних лексико-граматичних класів слів, із-поміж яких певне стилістичне навантаження мають і прислівники, хоча їхня периферійність у системі частин мови й незмінність не завжди сприяє максимальному стилістичному навантаженню в художньому тексті. З приводу цього мовознавці зазначають, що стилістична функція прислівників загалом доповнювальна, бо вони тільки своєрідно розгортають семантичне значення, виражене найчастіше дієсловом [5, с. 207]. Водночас прислівник у художніх текстах сприяє економії мовних засобів, адже прислівник є однією з тих частин мови, які мають на меті досягти максимальної мовної компресії [6, с. 87–88].

Актуальність нашої розвідки зумовлена тим, що мовотворчість Мирослава Дочинця загалом і його роману «Вічник» [4] зокрема досі не були об'єктом дослідження з огляду на функціонування в ньому прислівників, передовсім означальних¹.

У своєму прагненні до щонайточнішого, найбільш яскравого опису навколишнього світу мінімальною кількістю лексичних засобів Мирослав Дочинець досить часто використовує в досліджуваному романі прислівники різних розрядів, більшість із яких – це загальномовне прислівникове багатство, хоча частина адвербіальних утворень є суто авторськими.

Зауважимо, що сучасні мовознавці ядром прислівника вважають обставинні, оскільки саме вони найповніше виявляють той набір різнорідних ознак, за яким у гетерогенній класифікації виділяють частини мови [2, с. 299]. Натомість означальні прислівники вважають периферійнішим семантико-синтаксичним розрядом, адже вони виражають ті відношення, які встановлюються внаслідок уживання лексичних значень прикметників у присубстантивній позиції [2, с. 302].

З-поміж усього розмаїття означальних прислівникових лексем роману переважну більшість (понад 350 одиниць), як і в літературній мові загалом,

¹ Обставинні прислівники, використані письменником у романі, можуть бути предметом окремої наукової розвідки.

становлять якісно-означальні прислівники, утворені від основ якісних прикметників за допомогою переважно суфікса *-о* (*втішно, справно, клично, хмуρο, тяжко, гірко, сердито, хрипко, рясно, сторожко, млосно, безпечно, ясно* та ін.), напр.: *Якби я мав золоте стило хисту, я б **радо** мережив папір* [4, с. 3]; *Се **щедро** поливалося оливкою олійкою ...* [4, с. 244]; *Буйно* колосилося довкола зело, цвіли трави [4, с. 89]; *Моє ловецьке таздівство служило **справно*** [4, с. 91]; *... **мило** згадував веселі трапунки, **подячно** кланявся за вірну службу і нелукаву натуру* [4, с. 146]; *Земля нас **тяжко** відпускала, зате **легко** приймали небеса* [4, с. 178]; *І тому йди по життю **вільно, чесно і спокійно*** [4, с. 163] та багато ін.

Значно менше функціональне навантаження в мовній тканині роману, як і загалом в українській літературній мові та українських діалектах, мають прислівники на *-е*, оскільки їх зафіксовано лише 6 одиниць (*добре, терпляче, недобре, негоже, неохоче, охоче*), напр.: *Я не знав, хто такий слідотит, і він **охоче** переповідав мені книгу ...* [4, с. 230]; *І нам тут було **добре*** [4, с. 8].

Для вираження інтенсивності письменник у романі використовує форми ступенів порівняння прислівників, передовсім просту вищого, яка традиційно утворена за допомогою суфіксів *-іш, -ш* від тих самих чи зрідка суплетивних основ (усього близько 40 одиниць): *частіше, ліпше, нижче, вище, ліпше, дужче, гірше, гучніше* та ін., напр.: *А хрест **вище** за всякі науки й священство* [4, с. 47]; *Здорові дерева **вільніше** розправляли здавлені рамена* [4, с. 149]; *Серце моє стугоніло **гучніше** за його* [4, с. 91]; *Всі ці дороги витребеньки, витягуючи гроші, ще **гірше** збуджують апетит* [4, с. 42]; *... а з часом нагострив око ще **ліпше*** [4, с. 52]. Значно рідше фіксуємо форми суперлатива (усього 10 одиниць): *найлютіше, найтяжче, найбільше, найкраще* тощо, напр.: *При мізерному добροжитку люди в Банаті живуть **найдовше** по цілій Румунії* [4, с. 156]; *Вона **найліпше** цвіте і пахне там, де впала її насінина* [4, с. 249]; ***Найчастіше** орудували ночами, як вовче кодро* [4, с. 200].

Складні та складені форми ступенів порівняння означальних прислівників використано лише по одному разу: *Вас поболоє ліва грудина. Її треба видалити. **Якнайскоріше*** [4, с. 214]; *І в подальшому розділі, тримаючись чину правди, я вестиму свій опис ще **більш пощадливо*** [4, с. 207]. Це підтверджує загальну тенденцію функціонування в художніх текстах форм ступенів порівняння, оскільки такі одиниці не виявляють економії мовних засобів.

Загалом більшість відзначених у творі адвербіативів підтверджують їх літературний статус. Водночас письменник як представник південно-західного наріччя (передовсім закарпатського діалекту, оскільки В. Лис народився в м. Мукачевому) використовує в романі низку діалектизмів, із-поміж яких значна частина прислівників, зокрема й у формі ступенів порівняння, напр.: *вайлакувато, шіковно, вільго, файно, кріпко, скорше, борше, радше* та ін.², напр.: *Я радив їм брати в роботу сухостій – так легше й **борше** піде будова* [4, с. 196]; *Змордований ловами і підживлений форелькою, я **кріпко** заснув*

² Діалектні прислівники, використані в романі, можуть бути предметом окремої наукової розвідки як складова діалектної системи, представленої в романі, для відображення місцевого колориту.

[4, с. 42]; *М'яким, заколисуючим голосом оповідав він про речі, які **радіше** пасували Академії наук, а не монастиреві* [4, с. 258]; *Але ще **скоріше** віщують хмаровиння мудрі ворони – злітають на нижні гілки, глядають дашок і притулок од вітру* [4, с. 89]. Такі прислівники стають засобом творення «філігранної мови» письменника, його власного ідіостилю.

Крім того, письменник не лише використовує загальноновживані адвербіативи, а й створює власні, індивідуально-авторські новотвори за наявною в мові моделлю. Серед авторських прислівникових неологізмів, утворених від прикметникових основ за допомогою суфіксів *-о / -е*, виокремлюємо такі адвербіативи, яких не фіксують словники української мови, напр.: *Щоб осмілити себе, я гунав палицею об дерево – і ліс здригався, **хворякувато** гугнів, тріщав схиленими сухаринами* [4, с. 24]; *Так **голіручно** почав я зводити собі житло* [4, с. 53]; *Як дикий кабан, **приколінно** повзав устілом старого дубника* [4, с. 100]; *Тоді я й помітив, що шкіра на його грудині **прозеленкувато** світиться* [4, с. 147] та ін.

Означальні прислівники в тексті роману представлено із суфіксом здрібніло-пестливої семантики **-еньк-**: *бідненько, тихенько, тоненько, легенько, раненько, близенько* тощо, хоча такі утворення відзначені спорадично, напр.: *Потім ми **бідненько** трапезували, а котрийсь із братів при скіпці читав щось із Письма* [4, с. 194]; *Коли вернулося розуміння, на грудях моїх сиділо сіре потя і **тоненько** зіпало* [4, с. 12]; *Дослухався, стискаючи гвинторіза. А далі **тихенько** затяг* [4, с. 113]. Використання демінутивних суфіксів у Мирослава Дочинця не випадкове: навіть із наведених невеликих контекстів помітно, що ці лексеми гармонійно вписуються в авторське мовлення, слугують одним із багатьох наявних стилістичних засобів зображення внутрішнього світу персонажа, його сприйняття навколишньої дійсності й водночас роблять це мінімальними лінгвістичними засобами.

Також до розряду означальних належать невеликі за обсягом групи прислівників міри й ступеня, що вказують на кількісний вияв насамперед динамічної ознаки, а також статичної ознаки [1, с. 31]. Із-поміж кількісно-означальних письменник використовує переважно прислівник *дуже*, який характеризує дію з боку міри вияву ознаки, напр.: *Мені було **дуже** самотньо і тоскно в такі години* [4, с. 31]; *Важливо, щоб стопи терлися об землю – се **дуже** помагає мозку і дає радість серцю* [4, с. 56]; *«Вони вас **дуже** поважають», – сказав якимось я* [4, с. 141]; інші ж адвербіативи з таким значенням зафіксовані поодинокі: ***Ледве** дочекався завтрього світання* [4, с. 181]; ***Мало** втрачають і **багато** здобувають* [4, с. 199]; *Така страва **надто** добра* [4, с. 80]; *Тоді я ще не знав, що мудрість завжди **трішки** байдужа* [4, с. 58]; водночас наявний діалектний варіант *много*: ***Много** можна повісти про те, що було зі мною далі* [4, с. 188].

Традиційно до означальних адвербіальних лексем відносять і прислівники способу дії [8, с. 435], хоча відомі погляди на цей підклас адвербіативів як на проміжний розряд між атрибутивними та власне-обставинними [3, с. 187]. У романі функціонують прислівники способу дії, які безпосередньо визначають спосіб виконання дії чи вияву стану (*верхи, мовчки, навперейми, покрадьки,*

поштиво й под.), напр.: *Вуй Ферко слухав мовчки, дивився кудись попри нас байдужими вицвілими очима* [4, с. 58]; *Я лежав верхи пластом із розтровошеною потилицею* [4, с. 126]; *Але поспішати за ним не варто, бо він повернеться і лише тоді мовчки злетить* [4, с. 237]; *На ранок хтось покрадьки вивішував мадярські прапори* [4, с. 176]; *Люди у вовняних ногавицях поштиво познімали баранячі шапки* [4, с. 121]. Серед відприкметникових адвербіативів способу дії відзначаємо префіксально-суфіксальні, переважно похідні від відносних прикметників, утворення з формантами **по-**, **-и** (*по-циганськи, по-грецьки, по-польськи, по-французьки, по-половецьки, по-чеськи*), **по-**, **-ому** (*по-новому, по-доброму, по-осінньому, по-різному*), частина з яких передає порівняльно-уподібнювальне значення, напр.: *Тому й не міг нічого заповісти по-людськи* [4, с. 161]; *Зречися по-мадярськи* [4, с. 179]; *На зшитку прочитав я по-німецьки, що папір справлено з рисової соломи* [4, с. 4]; *«Не треба пробувати – треба говорити», – прошамотів він по-польськи і пішов до своїх трав* [4, с. 124]; *«Що за баламута?» – сікався він уже по-русинськи* [4, с. 145]; *За дверима по-осінньому вільго* [4, с. 17]; *До сього часу я й не здогадувався, що земне тіло, як і людське, в різних місцях по-різному пахне і має різну температуру* [4, с. 130].

Мовознавці до означальних зараховують просторові прислівники, що визначають дистантну локалізацію стану та руху на горизонтальній і вертикальній осі, та часові означальні прислівники, що передають часові вияви дій чи станів [1, с. 31], яких у романі вжито близько 20 одиниць: *далеко, близько, часто, давно, скоро, недавно, рано* тощо, напр.: *Казки «про страхи», які я так любив у дитинстві, оживали тут зовсім близько, ставали явиною* [4, с. 31]; *Але ж істинно: що довго народжується, те довго живе* [4, с. 118]; *І якби не літування в горах, якби не горне зілля, я б давно вже топтав трави Господні* [4, с. 148].

Отже, проаналізований матеріал засвідчує, що поряд з іншими граматичними класами слів для створення індивідуального авторського стилю в романі М. Дочинця «Вічник» важливу роль відіграють і прислівники, насамперед означальні, хоча їхня граматична природа незмінності, крім утворення форм ступенів порівняння та незначною мірою адвербіативів зі зменшено-пестливими суфіксами, не дала змоги авторові вжити всі форми варіантності адвербіативів. Використовуючи прислівники та слова інших частин мови, автор тонко володіє словом, відчуває його силу, уміло і вдало використовує означальні прислівники як засоби відображення внутрішнього світу персонажа, його сприйняття довкілля, усвідомлення світу й себе в ньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Висоцький А. Функціонально-синтаксичні сфери означальних прислівників в українській літературній мові / Анатолій Висоцький // Українська мова. – 2013. – № 2 (46). – С. 29–37.
2. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К. : Унів. Вид-во «Пульсари», 2004. – 400 с.

3. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.
4. Дочинець М. Вічник. Сповідь на перевалі духу / Мирослав Дочинець. – Мукачево : Карпатська вежа, 2013. – 280 с.
5. Дудик П. С. Стилістика української мови : навч. посібник / П. С. Дудик. – К. : ВЦ «Академія», 2005. – 368 с. – (Альма-матер).
6. Мариненко І. Прислівники як елемент ідіостилю Аркадія Любченка / Ірина Мариненко // Наукові записки Кіровоградського держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. – 2009. – Вип. 86. – С. 87–92.
7. Переломова О. Мовний аспект ідіостилю Валерія Шевчука / Олена Переломова // Волинь-Житомирщина : Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – Вип. 20. – Житомир, 2010. – С. 281–290.
8. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1969. – 583 с.

Стаття надійшла 17.09.2015 року

УДК 811.161.2'42

Олена Дуденко
(Умань, Україна)

КОЛЬОРОПИС ЛЮКО ДАШВАР

У статті проаналізовано вживання автором колірних номінацій у романах «Молоко з кров'ю» і «РАЙ.центр», схарактеризовано особливості взаємодії традиційного та індивідуально-авторського у використанні кольоративів. Встановлено, що в аналізованих романах домінують символічно християнські кольори: червоний, білий, чорний. «Золоту середину» в сукупній кількості кольоропозначень займає рудий та інші відтінки жовтого. Найменш уживані письменницею теж три кольори – сірий, синій і зелений.

Ключові слова: кольоративи, колірні номінації, кольоропозначення, Люко Дашвар, індивідуальний стиль письменника.

Дуденко Е. Цветонаименования Люко Дашвар.

В статье проанализировано употребление автором цветových номинаций в романах «Молоко с кровью» и «РАЙ.центр», охарактеризованы особенности взаимодействия традиционного и индивидуально-авторского в использовании цветонаименований. Установлено, что в анализируемых романах доминируют символические христианские цвета: красный, белый, черный. «Золотую середину» в совокупном количестве цветонаименований занимает рыжий и другие оттенки желтого. Наименее употребляемые писательницей также три цвета – серый, синий и зеленый.

Ключевые слова: цветонаименования, цветовые номинации, Люко Дашвар, индивидуальный стиль писателя.

Dudenko O. The colour names of Luko Dashvar.

The article analyses the author's usage of colour nominations in the novels «Milk with blood» and «РАЙ.центр». The author determined the interaction of traditional features and individual style of the writer in the usage of colour names. It is found that in the analysed novels symbolic Christian colours dominate: red, white and black. «Middle ground» in the aggregate amount of the